

Helsingin Seudun Lintutieteellinen Yhdistys —
Helsingforstraktens Ornitologiska Förening Tringa ry
Suojelusihteeri Aili Jukarainen
Annankatu 29 A 16
00100 Helsinki
suojelusihteeri@tringa.fi

Espoon kaupunkisuunnittelulautakunta
Kaupungin kirjaamo
PL 1
02070 ESPOON KAUPUNKI
kirjaamo@espoo.fi

Asia: Mielipide Finnoo I:n asemakaavan ja asemakaavan muutoksen valmisteluaineistosta

Mielipiteen lausuu Helsingin Seudun Lintutieteellinen Yhdistys — Helsingforstraktens Ornitologiska Förening Tringa ry (rek.nro 116.353, 2186 jäsentä vuoden 2012 alussa). Tringa ry:n tarkoituksena on edistää ja kehittää lintuharrastusta, lintujen- ja luonnonsuojelua sekä toimia alueensa lintuharrastajien ja tutkijoiden yhdyssiteenä. Yhdistyksen toiminta-alue on Helsinki ja sen ympäristö (entinen Uudenmaan maakunta sekä Sipoo entisellä Itä- Uudellamaalla).

Tringa ry on tutustunut Finnoo I:n asemakaavan ja asemakaavan muutoksen valmisteluaineistoon ja lausuu siitä mielipiteenään seuraavaa.

Yhtenä asemakaavan ja asemakaavan muutoksen tavoitteista on säilyttää alueen luontoarvot. Asemakaavan valmisteluaineisto ei kuitenkaan huomioi Suomenojan lintukosteikon merkitystä kansainvälisesti tärkeänä lintualueena (IBA, Important Bird Area), jota koskevat mm. EU:n lintu- ja luontodirektiivin määräykset. Jotta alueen linnustollinen merkitys tulisi riittävällä tavalla huomioiduksi, tulee kaavan valmistelussa huomioida seuraavaa:

-Asemakaavan tulee perustua lainvoimaiseen yleiskaavaan, jossa selvitetään yleispiirteisesti rakentamiseen otettavien alueiden suhde suojelu- ja virkistysalueisiin, jotka ulottuvat tämän suunnitelma-alueen ulkopuolelle, etenkin merialueen suuntaan.

-Kaavan ja muiden alueen suunnitelmien vaikutukset Suomenojan IBA-alueen linnustoarvoihin on arvioitava luonnonsuojelulain 65 §:n tarkoittamalla tavalla yhdessä muiden alueen hankkeiden kanssa (nk. Natura-arviointi).

-Lintualue tulee osoittaa SL-merkinnällä ja perustaa luonnonsuojelulain mukaiseksi luonnonsuojelualueeksi.

-Lintualueella on laadittava kaavoituksen kanssa samanaikaisesti hoito- ja käyttösuunnitelma, jonka tarkoituksena on muun ohella tukea alueen kaavoitusta ja vaikutusten arviointia.

Lainsäädännön ja kansainvälisten sopimusten vaatimukset

Suomenojan lintukosteikko kuuluu kansainvälisesti- (IBA), kansallisesti- (FINIBA) ja maakunnallisesti (MAALI) tärkeisiin lintualueisiin. Suomenojan lintualue täyttää lintudirektiivin 4 artiklan 1 kohdan ja 4 artiklan 2 kohdan tarkoittaman erityissuojelualueen (SPA) kriteerit useamman lintulajin osalta. Lintudirektiivi korostaa erityisesti kansainvälisesti merkittävien lintukosteikkojen suojelua. EY:n tuomioistuimen ratkaisujen perusteella, kohteen täyttäessä SPA-alueille osoitetut kriteerit aluetta koskevat luonto- ja lintudirektiivin Natura-alueelle tarkoitetut määräykset, vaikkei jäsenvaltio olisi ilmoittanut kohdetta Natura-verkostoon. Näin ollen Suomenojan lintualueella tulee alueen suunnittelussa kohdella yhtä huolellisesti kuin Natura-verkostoon kuuluvia lintualueita, vaikkei Suomi ole ilmoittanut aluetta osaksi Natura-verkostoa. Suomenoja on Suomen tärkein pesimäpaikka kosteikkolintulajeista liejukanalalle ja harmaasorsalle sekä erityisen tärkeä myös esimerkiksi naurulokille ja mustakurkku-uikulle ja tärkeä vesilintupoikueiden turvapaikka.

Kosteikkolinnuston tila Suomessa on heikentynyt viimeisen 20 vuoden aikana. Vuoden 2010 lopulla ilmestyneessä Suomen lajien uhanalaisuusarviossa todettiin uhanalaisten kosteikkolajien määrän kasvaneen huomattavasti (Rassi ym. 2010). Suomen kosteikkolinnuston tilaa ei voida parantaa ilman Suomenojan kaltaisten tärkeiden lintukosteikkojen linnustoarvojen turvaamista. Arvojen turvaaminen vaatii sekä kosteikkolinnustolle sopivan elinympäristön määräästä ja laadusta huolehtimista.

Suomi on osaltaan sitoutunut pysäyttämään luonnon monimuotoisuuden heikkenemisen Biologista monimuotoisuutta koskevan YK:n yleissopimuksen (The United Nations Convention on Biological Diversity CBD) osapuolena. Vuonna 2010 sopimuksen 10. osapuolikokouksessa Nagoyassa todettiin, ettei yksikään osapuolimaakaan ollut saavuttanut mainittua tavoitetta ja tavoite uusittiin. Tavoitteen saavuttamiseksi luonnon monimuotoisuuden vaaliminen on otettava entistä paremmin huomioon myös maankäytön suunnittelussa. Tämä monimuotoisuuden heikkenemisen pysäyttämistavoite ei koske yksin Suomen valtiota vaan koko yhteiskuntaa. Myös kaavoituksesta vastaavilla kunnilla on velvollisuus omien toimenpiteidensä yhteydessä varmistaa, ettei luonnon monimuotoisuudelle aiheuteta merkittävää haittaa ja mahdollisesti syntyvä haitta kompensoidaan.

Kaavajärjestelmä

Asemakaava-alueella ei ole voimassa olevaa yleiskaavaa.

Yleiskaavataso selvitysten ja vaikutusarviointien riittävyys ja viime kädessä kaavan laillisuus varmistetaan ainoastaan sillä, että yleiskaava on läpäissyt sen hyväksymiselle maankäyttö- ja rakennuslaissa asetetut vaatimukset. Yleiskaava, joka ei lain vaatimuksia täytä, ei myöskään voi ohjata yksityiskohtaista kaavoitusta.

Nähtävillä oleva asemakaava ja muut Finnoon projektialueen yksityiskohtaiset kaavat tulevat perustumaan vireillä olevaan Finnoon osayleiskaavaan. Reilu vuosi sitten nähtävillä ollut osayleiskaavaluonnos ei huomioi kosteikon linnustoarvoja riittävästi ja mikäli asemakaavat laaditaan osayleiskaavan luonnoksen perusteella, eivät Finnoon projektialueen suunnitelmat tule täyttämään maankäyttö- ja rakennuslain vaatimuksia luonnonarvojen vaalimisesta.

Oleennaista on huolehtia siitä, että yleiskaavatason suunnitelman vaikutukset kosteikon linnustoarvoihin tulevat arvioiduiksi riittävän huolellisesti ja laajasti lainsäädännön edellyttämällä tavalla ts. alueen suunnitelmien vaikutukset kokonaisuutena tulevat arvioiduksi kosteikon linnustoarvoihin ja arviointien johtopäätökset huomioidaan suunnittelussa. Yleiskaavatason suunnitelman vaikutuksia arvioidessa saattaa myös asemakaavojen hahmotelmista olla hyötyä vaikutusarvioinnin tarkentumista silmälläpitäen, mutta lainvoimaisen yleiskaavan puuttuminen tekee yksittäisestä asemakaavasta kokonaisuuden näkökulmasta irrallisen, mikä vaikeuttaa ja jopa vääristää kaavaprosessiin osallistumista.

Kaavan vaikutusten arviointi

Asemakaavan vaikutuksia Suomenojan lintualueeseen ei kaavan valmisteluaineiston mukaan ole millään lailla selvitetty. Kaavan vaikutusten selvittäminen on kaavoittajan tehtävä ja osallisten on vaikeaa ottaa kantaa kaavaratkaisujen hyväksyttävyyteen, mikäli vaikutusarvio puuttuu. Huolellisesti laaditut luontoselvitykset ovat edellytys hyvälle vaikutusarvioinnille, mutta pelkkien luontoselvitysten perusteella eivät kaavan vaikutukset luontoarvoihin selviä. Myön maankäyttö- ja rakennuslaki edellyttää riittävien selvitysten lisäksi kaavan vaikutusten arviointia: *“Kaavaa laadittaessa on tarpeellisessa määrin selvitettävä suunnitelman ja tarkasteltavien vaihtoehtojen toteuttamisen ympäristövaikutukset, mukaan lukien yhdyskuntataloudelliset, sosiaaliset, kulttuuriset ja muut vaikutukset.”* (MRL 9§).

Koska Suomenojan lintualue täyttää Natura-SPA-alueen kriteerit useamman lajin osalta tulee suunnitelmien vaikutukset alueen linnustoarvoihin arvioida luonnonsuojelulain 65 §:n tarkoittamalla tavalla, jotta varmistutaan riittävän huolellisesti siitä, etteivät suunnitelmat uhkaa linnustoa. Alueella on vireillä useita hankkeita, joilla on mahdollisesti vaikutuksia kosteikon linnustoon. Nk. natura-arvioinnissa tuleekin huomioida kaikki alueella vireillä olevat hankkeet, mukaanluettuina jo toteutuneet hankkeet, joilla on vaikutuksia kosteikkoon.

Vaikutusten arvioinnin puute näkyy suoraan kaavaluonnoksessa esitetyissä ratkaisuisa, joista merkittävimpänä riittävän suojavyöhykkeen ilmeinen puute kosteikon länsipuolella.

Kaavan lopputuloksen näkökulmasta arvioituna Espoon valitsemaa mallia, jossa asemakaavaluonnos laitetaan nähtäville ennen kuin yleiskaavaa on vahvistettu, ja jossa luonnoksesta ei ole tehty mitään lain vaatimia vaikutusten arviointeja, voi pitää tarkoituksenhakuisena. Luonnoskierroksella saadaan osallisilta enemmän positiivista palautetta, koska osalliset eivät ole tietoisia kaavan negatiivisista vaikutuksista mm. alueella sijaitsevaan poikkeuksellisen monimuotoiseen kosteikkoon.

Suojavyöhyke

Tärkeä lintualue tarvitsee ympärilleen suojavyöhykkeen ihmistoiminnon aiheuttamaa häiriötä vastaan. Ilman suojavyöhykettä sopiva alue pienenee häiriön vuoksi tärkeän lintualueen reunoilla linnuille, vaikka itse linnuille tärkeään habitaattiin ei olekaan koskettu. Linnuille käyttökelpoisen alueen pieneneminen johtaa linnuston vähenemiseen: pienempi alue ei riitä ylläpitämään nykyisenkaltaista linturunsautta. Suojavyöhyke on Suomenojan lintualueen tapauksessa ensiarvoisen tärkeä alueen pienen koon vuoksi. Tämän vuoksi pinta-alaltaan suhteellisen pienetkin muutokset linnuille käyttökelpoisen alueen koossa ovat merkittäviä. Mitä suurempi osa alueesta on lintujen näkökulmasta häirintävaikutteista reunaa sitä vähemmän alueella on lintuja. Suojavyöhyke on alueella tarpeellinen myös toiseen suuntaan: ehkäisemään lokkiyhdyksunnan aiheuttamaa häiriötä.

Naurulokkikolonioista lähtevä ääni ja lokkien ulosteet ovat eri puolilla Suomea saaneet lähialueiden asukkaat ja muut alueiden käyttäjät vaatimaan lokkien hävittämistä. Mainittuja haittoja on koettu myös Suomenojan poikkeuksellisen suurta koloniaa (noin 4 000 lintua) huomattavasti pienemmistä koloniosta, joiden etäisyys asutukseen on ollut nyt kaavan valmisteluaineistossa esitettyä etäisyyttä pidempi. Myös Finnnoon alueen luontoselvityksessä nostetaan esille mahdollinen konflikti naurulokkien ja alueen tulevien asukkaiden välillä: *"Uusi rakentaminen saattaa sijoittua hyvin lähelle allasta ja mahdollisesti myös naurulokkien käyttämälle lentoreitille. Jos alueelle tulee asuinrakennuksia, naurulokki muodostuu ongelmaksi, sillä suuri naurulokkiyhdyksunta mielletään haitaksi yhdyskunnan äänekyyden ja lintujen ulosteiden vuoksi."* (Ympäristösuunnittelu Enviro Oy, 2011, s. 37.).

Myös suunnitellun rakentamisen määrä on niin huomattavaa, että sen vaikutukset lintualueeseen tulevat väistämättä olemaan negatiivisia, ellei riittävästä suojavyöhykkeestä lintualueen ympärillä huolehdita. 20 000 uutta asukasta alueella aiheuttaa lintualueelle erittäin merkittävän virkistyskäyttöpaineen kasvun, joka aiheuttaa ilman toimenpiteitä häirinnän lisääntymistä huomattavasti lintualueella.

Maa ja Vesi Oy:n vuonna 2002 tekemässä yleiskaavan vaikutuksia Laajalahden ja Espoonlahden Natura-alueisiin tarkastelevassa selvityksessä todetaan puskurivyöhykkeen välttämättömyydestä linnustoarvojen säilymisessä mm. seuraavaa:

"Rakentamisella on arvioinnin mukaan todennäköisesti linnustoa haittaavia vaikutuksia, mikäli rakentamisalueen ja suojelualueen väliin ei jätetä suojavyöhykettä."

"Suorat ja pysyvät vaikutukset linnustoon johtuvat siitä, että rakentaminen muuttaa, pienentää tai poistaa lintujen pesimä- tai levähdysalueen ympäristötyypin sekä kaventaa suojavyöhykkeitä altistaen linnuston herkemmin häirinnälle. Suorat vaikutukset ovat helpoiten arvioitavissa, sillä voimakas ympäristötyypin muuttaminen arvattavasti muuttaa myös alueen linnustoa." (Maa ja Vesi Oy 2002).

"Arvokkaimmilla alueilla suojavyöhykkeen tulisi olla vähintään noin 200 metriä leveä, tai puustoisilla alueilla niin leveä, että kesäaikana puuston läpi ei ole näkyvyyttä." (Maa ja Vesi Oy 2002).

Asemakaavaluonnoksessa rakentaminen sijoittuu lähimmillään vain muutaman kymmenen metrin etäisyydelle tärkeän lintualueen rajasta. Tringa katsoo, etteivät asutuksen lintukosteikolle aiheuttamat haitalliset vaikutukset ole näin kapealla suojaetäisyydellä hallittavissa, vaan suojaetäisyyden tulisi olla pikemminkin Maa ja vesi Oy:n (2002) raportin mukainen 200 metriä.

Kosteikon luoteispuolen ruderaattialue on kaavaluonnoksessa jätetty rakentamisen ulkopuolelle. Alue ei kuitenkaan ole riittävän suuri ehkäisemään uuden kaupunginosan haitallisia vaikutuksia tärkeälle lintualueelle. Finnoon alueen luontoselvityksessä todetaan, ettei tärkeän lintualueen rajausta ota kantaa maankäytön muutoksiin alueen ympärillä: *"Linnustoalueen rajausta on tehty pesimälinnuston ja muuttoaikaisen linnuston perusteella. Rajauksessa ei ole otettu huomioon ympäristön maankäytöstä alueelle kohdistuvia häiriöitä ja muutospaineita"* (Ympäristösuunnittelu Enviro Oy, 2011. s. 36.)

Tringa katsoo, ettei kaavaluonnoksessa esitetty suojaetäisyys ole riittävä. Etäisyyttä tulee suurentaa nykyisestä huomattavasti. Rakentamisen etäisyyden määrittely lintukosteikosta tulee perustua huolelliseen luonnontieteelliseen arviointiin, jossa tulee ottaa huomioon myös muiden lintualueeseen vaikuttavien hankkeiden vaikutukset sekä mahdolliset häiriön ehkäisemiseen tähtäävät rakenteelliset toimenpiteet.

Tärkeän lintualueen kaavamerkintä ja siihen liittyvä määräys

Valmisteluaineiston kaavakartalla linnustolle tärkeä alue on osoitettu VL/s merkinnällä, johon liittyy seuraava kaavamääräys:

"Lähivirkistysalue, jossa ympäristö säilytetään valtakunnallisesti merkittävien linnustollisten arvojen vuoksi. Linnuston suojelemiseksi ja elinolosuhteiden turvaamiseksi alueelle tulee laatia hoito- ja käyttösuunnitelma. Suunnittelussa ja toteutuksessa tulee huomioida kosteikkoympäristön vesitasapainon säilyminen. Kosteikkokasvillisuus on ennallistettava alueella tehtävien maastoa muokkaavien toimenpiteiden jälkeen. Maanpinnan korkeuden tulee säilyä likimain olevalla tasolla. Alueella sijaitsee luontopolku, jota saa kunnostaa ja kehittää. Alueella saa sijoittaa lintujen tarkkailutorneja ja -rakennelmia. Alueella olevia kaukolämpö, maakaasu- ja sähkölinjoja sekä allaspengertä saa kunnostaa. Lintujen pesimärauhan turvaamiseksi häiritsevää melua tai tärinää aiheuttavia toimenpiteitä tulee välttää 1.4. - 15.8. välisenä aikana."

Esitetty merkintä ja siihen liittyvät määräykset eivät riitä turvaamaan alueen linnustoarvoja pitkällä aikavälillä. Ilman luonnonsuojelualueen statusta on todennäköistä, että alueella suoritetaan linnustolle haitallisia toimia ilman lupaharkintaa ja siihen liittyvää vaikutusten arviointia ja näin vähitellen heikennetään alueen arvoja. Kyse on kuitenkin alueesta, joka EU-tasolla rinnastetaan Natura-alueeseen, joilla suoritettavista toimenpiteistä on tehtävä Natura-arvio. Mikäli Suomenojan alueen linnustoarvojen turvaamiseen halutaan todella sitoutua, tulee linnustolle tärkeä alue osoittaa kaavassa SL-merkinnällä.

Koska alueelta puuttuu luonnonsuojelualueen status on alueella jo tähän mennessä toteutettu lintualueita heikentäviä hankkeita. Viime vuosien merkittävin hanke kosteikon kannalta on ollut vuonna 2009 lintukosteikon poikki vedetty toinen voimalinja Suomenojan voimalaitokselle. Ilmajohdointiin törmääminen on merkittävä lintukuolemien aiheuttaja, eikä johtoja tulisi sijoittaa Suomenojan kaltaisille runsaslintuisille alueille. Voimalinjan rakentamisen yhteydessä altaan pohjoispuoleiselle, linnuille tärkeään alueeseen kuuluvalla luhta-alueelle vedettiin myös aluetta pirstova tie, joka osaltaan pienentää linnuille sopivaa elinympäristöä.

Tringa kiinnittää huomiota myös siihen, että kaava-aineistoissa, ml. valmisteluaineiston kaavamääräykset, Suomenojan lintukosteikon yhteydessä puhutaan edelleen vain valtakunnallisista linnustoarvoista. Suomenojan lintualue on arvioitu jo vuonna 2009 kansainvälisesti tärkeäksi lintualueeksi (IBA), alueen linnustoarvojen lisääntyttä ja vakiinnuttua. Suomenojan lintualueen yhteydessä ei perusteltua puhua vain valtakunnallisesti merkittävistä linnustoarvoista, sillä arvot on luonnontieteellisin perustein todettu kansainvälisesti merkittäviksi.

Kosteikkoalueen kaavamääräyksessä on pyritty erittelemään alueella sallittuja ja kiellettyjä toimenpiteitä. Kaikkien niiden toimenpiteiden tyhjentävä luetteleminen, joilla on mahdollisesti vaikutuksia linnustoon, on hyvin vaikeaa. Paremminkin toimiva ratkaisu tärkeällä lintualueella kielletyistä ja sallituista toimenpiteistä on esittää toimenpiteet hoito- ja käyttösuunnitelmassa, jossa joka tapauksessa suunnitellaan alueelle toimenpiteitä ja kielletään toisia. Lintualueella sallittujen ja kiellettyjen toimenpiteiden suunnittelu edellyttää linnuston elinvaatimusten tuntemusta ja myös tästä syystä nämä toimenpiteet on parasta suunnitella hoito- ja käyttösuunnitelmassa.

Kaavamääräyksen esittämä ajankohta, jolloin melua ja tärinää aiheuttavia toimenpiteitä vältettävä on liian lyhyt, eikä huomioi kosteikon muuтонаikaista merkitystä. Ei myöskään riitä, että melua ja tärinää aiheuttavia toimenpiteitä "tulee välttää". Tällöin jää toimenpiteiden toteuttajan oman harkinnan varaan, voiko kulloistakin mainitunlaista häiriötä aiheuttavaa toimenpidettä välttää. Sopiva toimenpidekieltoaika vesialueella tehtäville toimenpiteille on 1.4. - 30.10. Vesialueen lähiympäristössä tehtäville vähäisille toimenpiteille valmisteluaineiston kaavamääräyksissä ehdotettu aika on riittävä.

Tringa esittää, että tärkeän lintualueen kaavamääräys kuuluisi seuraavasti:

- Vesialueella tehtävät toimenpiteet tulee suorittaa 1.11.-31.3. välisenä aikana.
- Vesialueen lähiympäristössä tehtävät vähäiset kunnostustoimenpiteet tulee suorittaa 16.8.-31.3. välisenä aikana
- Alueen luonnonsuojelun edistämistoimet määritellään hoito- ja käyttösuunnitelmassa.
- Ennen hoito- ja käyttösuunnitelman vahvistamista alueella ei saa toteuttaa mitään alueen luonnontilaa muuttavia toimenpiteitä.
- Kaikista alueella toteutettavista toimenpiteistä, joita ei ole käsitelty hoito- ja käyttösuunnitelmassa tulee toteuttaa luontovaikutusten arviointi.
- Alueella toteutettavat toimenpiteet, joilla on luonnon monimuotoisuudelle haitallisia vaikutuksia, tulee toteuttaa niin, että haitalliset vaikutukset kompensoidaan.

Kosteikon luontoarvojen turvaamiseksi alueelle tulee viipymättä laatia hoito- ja käyttösuunnitelma. Hoito- ja käyttösuunnitelma olisi avuksi myös linnustoarvot turvaavien kaavaratkaisujen hakemisessa.

Tringa ry esittää kunnioittavasti, että Espoon kaupunki ottaa edellä esittämämme huomioon kaavan jatkovalmistelussa ja niiltä osin, kun Espoon kaupunki katsoo, että Tringa ry:n mielipiteessä on jotakin, mitä ei voida ottaa huomioon, pyydämme kaupunkia kirjallisesti yksityiskohtaisesti perustelemaan, miksi näin ei tehdä. Pidämme lisäksi tärkeänä ja ehdotamme, että kyseistä asemakaavaprosessia koskeva luonnos laitetaan kehittämisen jälkeen uudelleen nähtäville siten, että kaava-aineiston osana on riittävällä laajuudella ja suurella asiantuntemuksella toteutettu kaavan vaikutusten arviointi, ja alueella on voimassa oleva yleiskaava. Tringa ry katsoo, ettei kaavaluonnos nykyisellään täytä lainsäädännön sille asettamia vaatimuksia.

Helsingissä 7. päivänä tammikuuta 2013
Helsingin Seudun Lintutieteellinen Yhdistys —
Helsingforstraktens Ornitologiska Förening Tringa ry

Seppo Vuolanto
Puheenjohtaja

Lähteet:

Maa ja Vesi Oy (2002): Kirjallisuustutkimus Espoon eteläosien yleiskaavatyötä varten. Arvio rakennemallien vaikutuksista Espoonlahden ja Laajalahden Natura 2000 -alueisiin. Espoon Kaupunkisuunnittelukeskuksen tutkimuksia ja selvityksiä B61:2002.

Rassi, P.; Hyvärinen, E.; Juslén, A. Ja Mannerkoski, I. (toim.) (2010): Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2010. Ympäristöministeriö ja Suomen ympäristökeskus. Erillisjulkaisu. 685 s.

Ympäristösuunnittelu Enviro Oy (2011): Finnoon alueen luontoselvitys